

НАЦИОНАЛНА РАМКА НА КВАЛИФИКАЦИИ – СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Оваа студија на случај е изработена од Европската фондација за обука (ЕТФ) како придонес кон заедничкиот Глобален инвентар на национални и регионални рамки на квалификации, подготвен од Европскиот центар за развој на стручното образование (ЦРСО), ЕТФ, Организацијата за образование, наука и култура на Обединетите нации (УНЕСКО) и Институтот на УНЕСКО за доживотно учење (UIL).

Содржината на овој извештај е единствена одговорност на ЕТФ и не ги одразува нужно ставовите на институциите на ЕУ.

© European Training Foundation, 2025

Освен ако поинаку не е наведено, повторната употреба на овој документ е дозволена согласно лиценцата Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Ова значи дека повторната употреба е дозволена доколку е наведен соодветен извор и доколку се означени сите направени измени. За каква било употреба или репродукција на фотографии или друг материјал кој не е сопственост на Европската фондација за обука, потребно е директно да се побара одобрение од носителите на авторските права.

1. ВОВЕД

Националната рамка на квалификации (НРК) на Северна Македонија беше донесена со закон во 2013 година, а изменета во 2016 година и повторно во 2025 година. Тоа претставува сеопфатна рамка за доживотно учење, составена од осум нивоа, при што нивоата 5 до 7 се поделени на две поднивоа.

Координацијата на Македонската рамка на квалификации (МРК) е во надлежност на Министерството за образование и наука (МОН) и Министерството за економија и труд, додека оперативното управување е одговорност на Националниот совет за НРК.

Северна Македонија е земја кандидат за членство во ЕУ, членка на Советодавната група за Европската рамка на квалификации (СГ ЕРК), и ја има реферирано својата НРК кон ЕРК, како и самосертифицирувано усогласувањето со Рамката на квалификации на Европското подрачје на високо образование (QF-EHEA) во рамките на Болоњскиот процес.

Поставени се механизми за управување со НРК; поголемиот дел од потребните подзаконски акти се донесени; инструментите и системите за обезбедување квалитет се применуваат; а рамката веќе започна да игра улога во подобрување на транспарентноста и споредливоста на квалификациите на национално и меѓународно ниво. Сепак, спроведувањето низ различните образовни сектори останува нерамномерно.

МКР се наоѓа во фазата на активирање.

2. НАЦИОНАЛЕН КОНТЕКСТ

2.1 Политички контекст

Северна Македонија е земја кандидат за пристапување во ЕУ, посветена на европската интеграција, вклучително и во областа на образованието и обуката и е корисник на значителни средства од ЕУ за поддршка на транзицијата кон идно членство. Во стручното образование и обука (СОО) ја спроведува [Препораката на Советот на ЕУ за СОО](#) за одржлива конкурентност, социјална правичност и отпорност. Исто така, се придржува до [Декларацијата од Оснабрик за СОО](#), која ги поттикнува земјите да го унапредуваат СОО, да го применуваат како поддршка за економско закрепнување и раст, и да придонесуваат кон зелената и дигиталната транзиција. [Националниот план за имплементација \(НИП\)](#) на Северна Македонија утврдува како земјата планира да ги реализира целите утврдени во Декларацијата.

Резидентното население на земјата се намалува – во последните 20 години е редуцирано за 9 %, достигнувајќи 1,8 милиони според податоците од пописот спроведен во 2021 година, додека уделот на младите на возраст од 15 до 24 години во групата од 15 до 64 години се намали од 22 % во 2010 година на 17 % во 2023 година¹.

Економското закрепнување по пандемијата сè уште е бавно, така што, и покрај позитивниот ефект на нето-извозот врз БДП, растот реално се забави од 2,2 % во 2022 година на 1 % во 2023 година².

[Националната стратегија за вработување 2021–2027](#) го утврдува „подобрувањето на квалитетот на исходите од образованието и обуката за сите“ како свој приоритет.

Уписот во стручно образование и обука (СОО) како удел од генерацијата во повисокото средно образование се зголемува во последните години – од 60 % во 2020/21, на 64 % во 2022/23 и 67,3 % во 2023/2024³.

¹ цитирано во [Клучни политики и развојни мерки во образованието, обуката и вработувањето – Северна Македонија 2024 | ЕТФ](#)

² Како погоре.

Преминот кон повисоки нивоа на образование и обука беше олеснет во последната деценија преку неколку политики, како што се задолжителното средно образование за сите, рационализирањето на патеките за напредување во програмите на СОО од три на четири години, обезбедувањето пристап до високо образование, како и стимулирањето на учеството во високото образование.

Институциите за високо образование ги реформираат своите наставни програми и квалификации во рамките на спроведувањето на Болоњските принципи.

Реформа во образованието

Националната рамка на квалификации (НРК) е клучен инструмент за реформа во главните економски, социјални, вработувачки и образовни стратегии на земјата. Се подготвува нова Стратегија за образование, која ќе се спроведува во периодот 2026–2030. Новата [Стратегија за образование на возрасни](#) на Северна Македонија 2025–2030 беше усвоена во 2025 година.

Постоечката [Стратегија за образование](#) утврдува визија за инклузивен и интегриран образовен систем фокусиран на ученикот, заснован на современи програми кои ги опремуваат луѓето со знаење, вештини и способности за учество во општеството и на пазарот на труд. Таа ги опфаќа сите образовни сектори, вклучително и СОО и образованието на возрасни. Стратегијата има за цел да ги подобри: инфраструктурата на образовниот систем, вклучувајќи ги зградите и објектите; опремата и наставата; поддржувачките технологии; капацитетите на човечките ресурси, вклучувајќи раководители, наставен и поддржувачки кадар; автономијата на образовните институции; како и законодавството, управувањето и финансирањето.

Главните политички приоритети утврдени за СОО се негово усогласување со потребите на пазарот на труд, подобрување на средината за учење и квалитетот на СОО, зголемување на уписот во секторот и јакнење на капацитетите на човечките ресурси. Двете клучни политички иницијативи што неодамна беа започнати во СОО се: успешната имплементација на паралелки со значителна компонента на учење базирано на работа и воспоставувањето регионални центри за СОО, кои ќе комбинираат функции поврзани со извонредност во наставата и учењето, зголемена соработка со локалната индустрија, како и вклучување на ранливи групи, обуки за возрасни и валидација на неформално и информално учење.

Постојат нови политички цели во областа на микроквалификациите, меѓународните квалификации и квалификациите за лица со попреченост.

2.2 Правна основа на НРК

Националната рамка на квалификации за доживотно учење во Северна Македонија беше формално донесена во 2013 година преку Законот за НРК (Службен весник на Република Македонија бр. 137/2013), кој стапи во сила во 2015 година и беше изменет со нов закон во 2016 година (Службен весник бр. 30/2016).

Нов закон за НРК беше донесен во 2025 година, преку Службен весник на Република Северна Македонија бр. 3/25. Законот воведува нови елементи во областа на обезбедување квалитет и во Регистарот на квалификации. Тој ги дефинира принципите и целите на рамката, нејзината структура, нивоата, поднивоата и описите на нивоа, задолжителните елементи на стандардите на квалификациите, обемот и видовите на квалификации, како и управувањето, аспектите на обезбедување квалитет и улогите на засегнатите страни во системот на квалификации.

³ Како погоре.

3. ЦЕЛИ И ФУНКЦИИ НА НРК

Рамката има за цел да го подобри образованието и обуката преку имплементација на пристапот базиран на исходи од учење; да го олесни пристапот до учење во секој контекст и да ги направи исходите од учење јасни и разбирливи за секој граѓанин; да го подигне вкупното ниво на квалификации на населението; и да ги зајакне врските меѓу квалификациите и можностите за вработување.

Конкретните функции се:

- да ги дефинира исходите од учење на различни нивоа;
- да воспостави систем за валидација на различни квалификации во рамките на севкупниот систем на квалификации;
- да го поттикнува и промовира доживотното учење;
- да демонстрира јасни врски меѓу различните делови на образовниот систем и системот за обука;
- да укаже на можностите за пренос и напредување (хоризонтално и вертикално) низ сите видови образование и обука и во рамките на секој од нив (формално, неформално и информално);
- да овозможи меѓународна споредливост на квалификациите, вклучително и преку членството во ЕРК и преку учество во Советодавната група за ЕРК;
- да ја промовира важноста на клучните и професионалните компетенции.
- да обезбеди мобилност на учесниците во образованието и обуката и нивна инклузија на пазарот на труд на национално и меѓународно ниво;
- да создаде единствен систем за обезбедување квалитет на квалификациите;
- да обезбеди платформа за придонес на засегнатите страни во развојот на националниот систем на квалификации;
- да обезбеди усогласеност на квалификациите со националните економски, социјални и културни потреби.

4. НИВОА, ИСХОДИ ОД УЧЕЊЕ И КВАЛИФИКАЦИИ

4.1 Структура на НРК и опис на нивоата

НРК во Северна Македонија е сеопфатна рамка за доживотно учење. Таа се состои од осум нивоа, од кои нивоата 5 до 7 имаат по две поднивоа, со цел да се одразат специфичностите на националниот образовен и обучувачки систем и да се одговори на барањата на работодавачите⁴.

Описите на нивоата се дефинирани согласно очекуваните исходи од учење и ги следат домените на ЕРК: знаење и разбирање, вештини и компетентности (одговорност и автономија)⁵. Тие беа развиени за секое ниво, земајќи ги предвид описите на нивоата на ЕРК, Даблинските описи за нивоа 6 до 8, карактеристиките на националните образовни и тренинг нивоа, како и

⁴ Министерство за образование и наука (2016). Извештај за референтирање на Македонската рамка на квалификации кон ЕРК и самопотврдување кон QF-EHEA, стр. 63.

⁵ Закон за Националната рамка на квалификации. Службен весник на Република Северна Македонија бр. 3/2025

националните стратешки приоритети. Различните димензии на Даблинските описи се интегрирани во трите домени на НРК.

Нивоата 5 до 7 имаат по две поднивоа, така што рамката ги содржи нивоата 5А и 5Б, 6А и 6Б, и 7А и 7Б. Спецификациите за исходите од учење се исти во поднивоата А и Б. Наместо тоа, функцијата на дополнителните поднивоа е да одговорат на различни типови на квалификации (види подолу).

4.2 Опсег и покриеност на НРК

НРК ги вклучува квалификациите од два типа дефинирани со Законот за НРК од 2025 година⁶:

1. образовни квалификации од сите сектори на формалното образование – општо образование, СОО и високо образование;
2. стручни квалификации.

Квалификациите од општото образование се распределуваат на нивоата 1 и 4 на НРК, образовните СОО квалификации може да се распоредат на нивоата 2–5В на НРК, додека квалификациите од високото образование се распределуваат на нивоата 5А–8 на НРК. Стручните квалификации може да се распоредат на нивоа на НРК до 5В.

Образовните СОО квалификации (под 1, погоре) се засноваат на стандарди на квалификации, додека стручните квалификации (под 2, погоре) се засноваат на професионални стандарди.

Стручните квалификации се стекнуваат преку делови од јавно усвоени програми, модули или курсеви, или со завршување специјални образовни програми, или преку валидација на неформално и информално учење по спроведена проценка согласно законот и вклучуваат професионални компетенции од еден или повеќе професионални стандарди.

Новиот Закон за НРК од 2025 година овозможи вклучување на микроквалификациите во МКР. Делумните квалификации веќе беа подобни за распределување по нивоа. Иако во моментот на објавување (2025) нема примери од ниту еден од двата типа распределени во нивоата на рамката, развиени се пет микроквалификации.

Македонска рамка на квалификации

НРК нивоа	Образовни квалификации	Стручни квалификации	ЕРК
8	Диплома за докторат		8
7	А Втор циклус на студии, специјалистички магистерски студии (60 до 120 ЕКТС)		7
	Б Втор циклус на студии: <ul style="list-style-type: none">■ Специјалистички магистерски студии (60–120 ЕКТС)■ Интегрирани студии од прв и втор циклус (300 ЕКТС)		
6	А <ul style="list-style-type: none">■ Универзитетска диплома од прв циклус (240 ЕКТС)■ Високостручна диплома од прв циклус (240 ЕКТС)		6
	Б <ul style="list-style-type: none">■ Универзитетска диплома од прв циклус (180 ЕКТС)■ Високостручна диплома од прв циклус (180 ЕКТС)		

⁶ Закон за Националната рамка на квалификации. Службен весник на Република Северна Македонија бр. 3/2025. Член 11

5	A	Диплома од кратки студии од високо стручно образование		5
	Б	Постсредношколска диплома за специјалистичко образование; Занаетчиска диплома	Неформални квалификации	
4		<ul style="list-style-type: none"> ■ Диплома од четиригодишно општо средно образование ■ Диплома од четиригодишно техничко образование ■ Диплома од четиригодишно уметничко образование 	Неформални квалификации	4
3		Стручна диплома (три години)	Неформални квалификации	3
2		Сертификат (две години)	Неформални квалификации	2
1		Свидетелство за основно образование	Квалификации за писменост и математичка писменост	1

Извор: Позајмено од Министерство за образование и наука, 2016.

4.3 Употреба и обновување на исходите од учење и стандардите

Сите нови и реформирани квалификации се засноваат на исходи од учење. Законот за НРК од 2025 година пропишува вклучување на „мерливи индикатори на исходи од учење, поврзани со стекнатото знаење и разбирање, вештини и компетентности“ како еден од задолжителните елементи на стандардите на квалификациите.

Поновите СОО програми, воведени во согласност со најновите стратегии и законска регулатива, се засноваат на стандарди на квалификации поврзани со соодветни професионални стандарди. Програмите се модулари. Во образованието на возрасни, верификуваните неформални програми за обука се дизајнирани на јазикот на исходите од учење и се засноваат на професионални стандарди.

Од 2010 година, институциите за високо образование ги дизајнираат нивните програми на јазикот на исходите од учење. Во согласност со Законот за високото образование, програмите од високото образование треба да содржат исходи од учење усогласени со описите на повисоките нивоа на МКР.

Националните засегнати страни моментално работат на развој на методологија за преглед на квалификациите, која, согласно Законот за НРК треба да се спроведува на секои пет години.

4.4 Аранжмани за обезбедување квалитет

Правните акти за НРК ги утврдуваат надлежните тела и постапките за развој и обезбедување квалитет на квалификациите. Институциите одговорни за развој на квалификации на нивоата 1 до 5B се:

- Центар за развој на стручното образование и обука;
- Центар за образование на возрасни (ЦОВ)
- Биро за развој на образованието.

Барање за внесување квалификација во Регистарот може да поднесе правно или физичко лице. Одобрувањето и распределувањето на квалификациите во НРК се во надлежност на Националниот совет за НРК, врз основа на мислењето од соодветниот Секторски совет.

Образовните програми и програмите за обука се верификуваат и во формалното СОО, како и во образованието на возрасни.

Квалификациите на нивоата 5А до 8 се развиваат и доделуваат од акредитирани институции за високо образование. Сите институции за високо образование се должни да поминуваат и институционална и програмска акредитација од Агенцијата за квалитет во високото образование. Проектот на ЕУ Твининг го разгледа формулирањето на показателите за програмите од високото образование и степенот на нивната усогласеност со барањата на Болоњскиот процес и со [Стандардите и насоките за обезбедување квалитет во Европското подрачје на високо образование](#).

5. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ АРАНЖМАНИ И ВКЛУЧЕНОСТ НА ЗАСЕГНАТИТЕ СТРАНИ

5.1 Управување и институционални аранжмани за НРК

Развојот, усвојувањето, одобрувањето и класификацијата на квалификациите се во надлежност на Националниот совет за НРК, Министерството за образование и наука, Министерството за економија и труд, Бирото за развој на образованието, Центарот за развој на стручното образование, Центарот за образование на возрасни и Секторските комисии за квалификации.

Министерството за образование и наука има општа одговорност за развојот на НРК и за усогласувањето со ЕРК; тоа е национална контакт-точка за ЕРК (НКТ ЕРК). Тоа има координирачка улога, заедно со Министерството за економија и труд, во водењето на развојот и имплементацијата на НРК. Во обезбедувањето квалитет, Министерството врши верификација на програмите за формалното СОО и спроведува акредитација и верификација на давателите на обука во СОО и образованието на возрасни.

Националниот совет за НРК, формиран во октомври 2015 година, обезбедува вклучување на засегнатите страни во управувањето со рамката. Неговата улога е да ги оценува политиките во образованието, вработувањето и регионалниот развој, да придонесува за поврзување на образованието со пазарот на труд, да предлага развој на квалификации и да одлучува за нивната распределба во НРК во Северна Македонија, да воспоставува и да го надгледува работењето на секторските совети за квалификации; како и да ја врши мониторинг и методолошката улога.

Советот има двајца претставници од Министерството за образование и наука и по еден претставник од: Министерството за економија и труд, Центарот за развој на стручното образование и обука, Центарот за образование на возрасни, Бирото за развој на образованието, Националната агенција за европски образовни програми и мобилност, високото образование, Стопанската комора на Република Северна Македонија, Сојузот на стопанските комори на Република Северна Македонија, Занаетчиската комора на Република Северна Македонија и Стопанската комора на Северозападна Македонија, Организацијата на работодавачи на Македонија (ОРМ) и Самостојниот синдикат за образование, наука и култура (СОНК).

Дневното функционирање на НРК е поддржано од постојаната Единица за НРК во Министерството за образование и наука, со тројца вработени. Оперативниот буџет на Единицата за НРК, во износ од приближно 5 милиони денари, ги опфаќа буџетските ставки за работата на Секторските комисии и Националниот совет, активностите за подигнување на

свеста и управувањето со регистарот. Одделен буџет за развој на стандардите е вклучен во програмските активности на Центарот за развој на стручното образование и обука.

5.2 Улоги и функции на актерите и засегнатите страни

Министерството за економија и труд предлага развој на квалификации, ги усвојува професионалните стандарди и е одговорно за воспоставување на систем за собирање информации за потребите на пазарот на труд и за промените во потребните компетенции.

Секторските комисији за квалификации се предвидени во Законот за НРК, по една за секој од 16-те сектори на квалификации⁷, и сите веќе се воспоставени. Сепак, мандатите на неколку од комисиите или истеклоа или наскоро ќе истечат, па потребно е спроведување на постапка за нови именувања. Членовите ги претставуваат: Министерството за образование и наука, министерството надлежно за конкретниот сектор, здружението на работодавачи за тој сектор, соодветните синдикати во секторот, универзитетите, Центарот за развој на стручното образование и обука, Центарот за образование на возрасни, Бирото за развој на образованието, како и надлежното тело за регулираните професии.

Секторските комисији за квалификации имаат мандат да анализираат трендови на пазарот на труд, да предлагаат и промовираат квалификации во одреден сектор или подсектор, да ги оценуваат постојните квалификации и да предлагаат приоритети за развој на нови, да даваат мислења за усогласеноста на испитните програми (стандардите за оценување) со професионалните и квалификациските стандарди, како и да формираат комисији за процена и валидација на неформално учење.

Центарот за развој на стручното образование и обука е одговорен за содржината на СОО: развој на професионални стандарди, СОО квалификации, програми и наставни планови, како и за следење на нивната имплементација. Бирото за развој на образованието е одговорно за развој на програми и наставни планови за основното и општото средно образование, вклучително и за општите предмети што се изучуваат во СОО програмите.

Центарот за образование на возрасни предлага развој на стручни квалификации, врши верификација на програмите за образование на возрасни и го следи нивното реализирање; развива програми и наставни планови за основно и средно образование на возрасни.

6. ПРИЗНАВАЊЕ И ВАЛИДАЦИЈА НА ПРЕТХОДНО УЧЕЊЕ

6.1 Признавање и валидација на неформално и информално учење и патеки на учење

Развојот на систем за валидација на неформално и информално учење (ВНИУ) во Северна Македонија е поврзан со развојот на НРК и неговите принципи во голема мера се инспирирани од Препораката на ЕУ од 2012 година. Стратегијата за образование 2018–2025 и новата

⁷ Член 14 од Законот за Националната рамка на квалификации пропишува дека квалификациите се групираат според сектори, кои се дефинирани во 16 групи како што следува: (1) Геологија, рударство и металургија, (2) Градежништво и геодезија, (3) Графичка индустрија, (4) Економија, право и трговија, (5) Електротехника, (6) Здравство и социјална заштита, (7) Земјоделство, рибарство и ветеринарство, (8) Лични услуги, (9) Машинство, (10) Сообраќај, транспорт и складирање, (11) Текстил, кожа и сродни производи, (12) Угостителска индустрија и туризам, (13) Хемија и технологија, (14) Шумарство и дрвна обработка, (15) Спорт и рекреација, (16) Уметности. Секторските совети за квалификации дефинираат дополнителни под-сектори, подрачја и потподрачја. За квалификациите од високото образование се користи меѓународната франска тиева класификација на научни дисциплини, области и полиња. Закон за Националната рамка на квалификации, Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 3/2025, член 14.

Стратегија за образование на возрасни на Северна Македонија 2025–2030, усвоена во 2025 година, вклучуваат мерки за валидација.

Постои соодветна регулаторна рамка – трите релевантни закони за НРК, СОО и образованието на возрасни на различни начини овозможуваат доделување квалификации преку ВНИУ, утврдуваат оценување и други механизми, и го регулираат функционирањето на одделенијата за валидација во Регионалните центри за стручно образование и обука (РЦСОО).

Новиот Закон за образование на возрасни од 2025 година овозможува акредитирани образовни институции или даватели на образование за возрасни да спроведуваат постапки за валидација. Дополнително, Регионалните центри за СОО ќе имаат мандат да обезбедуваат услуги за ВНИУ. Ќе биде можно преку валидација да се доделуваат квалификации до ниво 5В на НРК, за двата типа квалификации: образовни и стручни. Сепак, само образовните квалификации стекнати преку валидација ќе овозможат вертикална мобилност во рамките на формалниот образовен систем. Стручните сертификати доделени преку валидација нема да го потврдуваат општообразовниот дел од квалификациите и затоа нема да овозможат продолжување на образованието на повисоко ниво во рамките на формалниот образовен систем.

Министерството за образование и наука има надлежност над целокупната политика за ВНИУ и над верификацијата на давателите на услуги за валидација. Центарот за образование на возрасни (ЦОВ) ја предводи имплементацијата, ја спроведува обуката на практичарите за ВНИУ и врши мониторинг на спроведувањето.

Законот за високото образование пропишува дека и квалификациите од високото образование може да се стекнат преку ВНИУ, но потребните регулативи за обезбедување квалитет сè уште не се усвоени.

Оперативно, развиени се методолошки пакети⁸, а три Регионални центри за стручно образование и обука спроведоа пилот-процеси за шест стручни квалификации.

Сепак, валидацијата сè уште не е широко имплементирана.

6.2 Кредитни системи

Обемот на квалификациите се изразува во кредити, со користење на три кредитни системи. Европскиот систем за трансфер и акумулација на кредити (ЕКТС) се користи за квалификациите од високото образование, Европскиот кредит-систем за стручно образование и обука (ЕКССОО) за СОО квалификациите, а Македонскиот кредитсистем за општо образование (МКССОО) за основното и општото средно образование. ЕКТС се применува во сите три циклуси на високото образование од 2005 година.

6.3 Поттикнување на доживотното учење

Стручните квалификации може да се доделат по успешно завршување на дел од формална образовна програма (модули, курсеви), со завршување на специјална програма во образованието на возрасни или преку валидација на неформално учење. Подобрувањето на програмите за образование на возрасни, проширувањето на понудата за обуки и понатамошниот развој на системот ВНИУ, со фокус на ранливите групи, претставуваат приоритети во националните политики и [стратешки документи](#). Воспоставувањето на Регионалните центри за стручно образование и обука, што е еден од врвните приоритети во СОО секторот, ќе биде проследено со проширување на понудата за обуки за возрасни.

Сепак, флексибилните патеки за учење сè уште не се реализирани во пракса, главно поради пречките што се појавија при донесувањето на законската регулатива. Пристапот кон

⁸Развиени се два методолошки документа: Упатство за процесите на ВНИУ и Прирачник за оценување во контекст на валидација на неформално и информално учење.

валидацијата на стручните квалификации сè уште треба да го разгледа прашањето за вертикалната мобилност што се однесува на компонентата од општото образование. Дополнително, тековниот пристап кон опишувањето на исходите од учење во образовните стандарди обезбедува информации кои не се доволно детални за да овозможат валидација на исходи од учење стекнати надвор од формалниот образовен систем. За да се започне со валидацијата, неопходно е развивање на подетални стандарди кои овозможуваат проценка според поединечни единици на исходи од учење.

Концептот за средно образование на возрастни во Република Северна Македонија е усвоен со Одлука бр. 13-14147/1 од 23 ноември 2022 година од министерот за образование и наука.

Тој предвидува развој на понуда на курсеви за возрастни како можност за втора шанса, кои ќе се градат врз исходи од учење развиени околу **клучните компетенции** и кои ќе вклучуваат искусствено учење преку валидација. Концептот предвидува квалификациите што се доделуваат во системот на образование на возрастни да се распоредуваат во НРК, иако распределувањето на таквите квалификации по нивоата на НРК зависи од имплементацијата на Концептот, што најверојатно ќе се случи по неколку години.

Како што е наведено во дел 4.2, МРК е отворена за делумни квалификации и микроквалификации. Новиот Закон за НРК од 2025 година формално ги утврди микроквалификациите како вид квалификации подобни за вклучување во МКР, како официјални записи за постигнати исходи од учење со мал обем. Микроквалификациите се дизајнирани за развивање специфични вештини и може да се стекнат преку курсеви што ги реализираат образовни институции или организации за обука. Тие можат да функционираат како самостојни „квалификации“ или да се комбинираат во поширок сет поврзани микроквалификации, нудејќи флексибилни патеки за унапредување на вештини и доживотно учење.

7. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА И ВЛИЈАНИЕ НА НРК

7.1. Фаза на имплементација

Сите нови и реформирани квалификации се засноваат на исходи од учење. Реформираните стручни програми се поврзани со стандарди на квалификации и професионални стандарди.

Досега, Центарот за развој на стручното образование и обука, во соработка со Секторските комисии за квалификации, разви повеќе од 200 професионални стандарди.

Во последниве години, Центарот за развој на стручното образование разви и објави стандарди на квалификации и професионални стандарди на нивоа 3, 4 и 5B од МРК, во различни сектори, опфаќајќи текстил, транспорт и логистика, туризам, машинство, здравство, земјоделство и неколку други:

- во 2023 година: 7 професионални стандарди и 10 стандарди на квалификации.
- во 2024 година: 3 професионални, 2 стандарди на квалификации и 3 стандарди за професионални квалификации.
- во 2025 година (во моментот на изработката): 1 професионален и 1 стандард на квалификација.

Други стандарди се во подготовка и се очекува нивно завршување.

Националниот регистар на квалификации вклучува 110 СОО квалификации на нивоата 2–5 од НРК.

Досега се развиени пет микроквалификации, на пр., во управување со отпад и дигитален маркетинг.

Воспоставувањето на систем за валидација на неформално и информално учење е приоритет во политиките за СОО и образованието на возрасни ЕТФ и другите служби на ЕУ, преку буџетска поддршка, обезбедија значителна поддршка во изградбата на систем за ВНИУ.

Македонската НРК се наоѓа во фазата на активирање.

7.2 Наведување на нивоа на РРК/НРК

Нивоата на НРК моментално се наведени само во дипломите и додатоците на дипломите од високото образование⁹. Нивоата на ЕРК сè уште не се наведуваат во уверенијата, дипломите или во регистарот.

7.3 Дисеминација на НРК

Веб-страницата на Министерството за образование и наука и на НРК, како и социјалните медиуми, се користат како главни канали за комуникација. Во рамките на проектот на Твининг беше развиена Комуникациската стратегија за НРК за периодот 2023–2025, со цел да се зголеми свесноста за НРК кај различните засегнати страни. Стратегијата идентификува две главни целни групи: развивачи и имплементатори на НРК и корисници на системот и крајни корисници, како и клучни пораки за секоја од главните групи засегнати страни, комуникациски канали и алатки, и одговорности за реализација. Таа вклучува план за имплементација со јасно утврдени цели и индикатори.

7.4 Бази на податоци и регистри на квалификации

[Порталот](#) на Центарот за образование на возрасни содржи информации за давателите на образовни услуги за возрасни и за нивните програми. Агенцијата за вработување ги користи овие програми како дел од активните мерки на пазарот на труд.

Квалификациите одобрени од Националниот совет за НРК се запишуваат во [Регистарот на НРК](#), кој е замислен како сеопфатен регистар што треба да ги содржи сите квалификации во НРК. Сепак, во моментот содржи само квалификации од стручното образование и обука (СОО), вкупно 110. Регистарот е достапен само на македонски јазик и сè уште не е поврзан со други национални бази на податоци.

Квалификациите се класифицираат според тип, ниво на НРК и сектор. Кај квалификациите од високото образование се применува класификацијата на ОЕЦД за полиња на истражување и развој. Професионалните стандарди, СОО програмите, наставните планови и програмите за испити се објавени на порталот на [Центарот за развој на стручното образование и обука](#).

Регистарот во моментот ги содржи следните полиња со податоци:

- наслов на квалификацијата;
- шифра на квалификацијата;
- тип или подниво на квалификацијата;
- ниво или подниво;
- сектор на квалификацијата (за квалификациите од високо образование, научната област се утврдува согласно Фраскатијевата класификација);

⁹Подзаконски акт кој ја пропишува обврската за наведување на нивоата кај квалификациите од високото образование беше усвоен во јуни 2018 година. Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 102 од 1 јуни 2018 година.

- обем (број на кредити и времетраење);
- опис на квалификацијата (мерливи индикатори на исходи од учење поврзани со стекнатото знаење и разбирање, вештини и компетенции);
- содржини: услови за запишување, број на задолжителни и изборни предмети, методи и критериуми за оценување на исходите од учење;
- вид на јавна исправа (диплома/сертификат);
- вид на институција што ја издава јавната исправа (основно училиште, средно училиште, високообразовна установа, образовен давател, давател на образование на возрасни);
- мобилност/напредување.
- датум на усвојување на стандардот на квалификацијата.
- датум на ревизија.

Регистарот содржи функција за пребарување.

Нивоата на ЕРК сè уште не се вклучени во полињата со податоци. Започната е работа за поврзување со платформата Еуропас преку Регистарот на податочни множества за квалификации. Дополнителни области на тековна работа вклучуваат дефинирање квалификации во согласност со полињата на ISCED 2013, дефинирање на тела што ги доделуваат квалификациите и нивните веб-страници, изработка на кратки описи на квалификациите, вклучување на ЕРК нивоата на квалификациите во регистарот, подобрување на корисничкото искуство, вклучително и дигитализација на процесот на поднесување барања за стандарди на квалификации, како и развој на нов модул за обработка на барања за професионални стандарди.

7.5 Употреба на НРК при признавање на странски квалификации

Признавањето на странски квалификации го спроведува [Националниот информативен центар за академско признавање \(НАРИК\)](#) на државата, кој функционира во рамките на Министерството за образование и наука (МОН) и е познат како Информативен центар при Министерството за образование и наука.

Во високото образование, регулативата за признавање на целосни квалификации треба да се ревидира за да ги следи принципите на [Лисабонската конвенција за признавање](#) и да ја вклучи употребата на НРК во процесите на признавање.

7.6 Кариерно насочување и советување

Законот за основно образование ја пропишува професионалната ориентација на учениците во 8. и 9. одделение во основните училишта. Во 2020 година беше изработена Програмата за професионална ориентација (8. и 9. одделение).

Во средното образование, во училиштата се воспоставени кариерни центри, во кои се ангажираат обучени советници за кариерно насочување избрани од наставниот кадар, а нивната работата е поддржана со стандардирана веб-алатка [„Батерија на инструменти за професионална ориентација“ \(БИПО\)](#).

Националната реформска агенда вклучува индикатор кој мери колкав процент од основните и средните училишта имаат најмалку еден квалификуван професионалец за кариерно советување.

Во СОО се изработени неколку документи за поддршка на кариерното насочување за потребите на Центарот за развој на стручното образование и обука, како што се [Водичот за СОО](#)

квалификации и програмата за кариерно планирање за кариерното советување во средното стручно образование..

Во високото образование, Законот за високото образование утврдува дека секој универзитет треба да има најмалку една канцеларија за кариери.

Во секторот за вработување, Националната стратегија за вработување 2021–2027 наведува дека во 2019 година над 95 % од евидентираниите невработени лица, односно околу 144.000 лица, добиле информации за пазарот на труд и советување преку јавните служби за вработување.

7.7 Подигнување на свесноста и употреба на НРК

Во декември 2022 година беше спроведена анкетата „Разбирањето и видливоста на НРК и Дигиталниот регистар на НРК“ на примерок од 180 испитаници. Анкетата беше насочена кон три групи засегнати страни: (1) национални власти и социјални партнери; (2) ученици/студенти; (3) даватели на образование и кариерни советници. Истражувачките прашања го опфатија користењето на НРК, оценувањето на Советот за НРК и неговата работа и изворите на информации за НРК.

Знаењето за НРК меѓу националните власти и социјалните партнери беше поголемо отколку кај другите групи. Меѓу учениците, 43,8 % потврдија дека НРК е корисна алатка, додека една третина од испитаниците немаа јасно мислење за НРК. Околу половина од испитаниците во оваа група изразија интерес да добиваат редовни информации за нови квалификации и професионални стандарди. Меѓу давателите на образование и кариерните советници, половина се согласија или целосно се согласија со изјавата дека НРК е корисна алатка. 43,8 % немаа мислење. 57,7 % укажаа дека сакаат да бидат информирани за нови квалификации и развиени професионални стандарди.

7.8 Следење и оценување на НРК

Сè уште не е спроведена сеопфатна евалуација на влијанието или употребата на НРК.

7.9 Влијание на НРК

НРК сега претставува интегрален дел од системот на квалификации, се гледа како важен реформски инструмент и е вградена во неколку стратегии. Северна Македонија постигна значајна пресвртница во 2016 година кога ја реферираше својата НРК кон ЕРК, што му даде поголема меѓународна видливост на националниот систем на квалификации.

НРК обезбедува основа за стекнување квалификации и напредување низ нивните нивоа. Таа е алатка што го поддржува квалитетот на квалификациите.

Во тек е реформата на програмите за СОО и образованието на возрасни во согласност со НРК. Двегодишните и тригодишните СОО програми (НРК нивоа 2–3) се ревидирани или ново развиени врз основа на исходи од учење. Четиригодишните програми (НРК ниво 4) се ажурираат. Во образованието на возрасни моментално се достапни вкупно 749 верификувани програми засновани на исходи од учење.

Работата на воспоставување систем за ВНИУ е во тек. Центарот за образование на возрасни има изготвено концепт и патоказ за ВНИУ, постапки и упатства и има обучено оценувачи во согласност со принципите од Препораката на Советот на ЕУ од 2012 година. Одредбите за ВНИУ се вклучени во новиот Закон за образование на возрасни.

Аранжманите за обезбедување квалитет во високото образование се во процес на ревизија со цел нивно посилно усогласување со барањата на Болоњскиот процес.

8. УСОГЛАСУВАЊЕ СО ЕРК

8.1 Усогласување со ЕРК

Северна Македонија ја усогласи својата НРК со ЕРК во 2016 година и во истиот извештај изврши самосертификација со Рамката на квалификации на Европското подрачје за високо образование (т.е. Болоњскиот процес).

Извештајот е објавен на веб-страницата на НРК и на порталот Еуропас.

Северна Македонија е членка на Советодавната група за ЕРК. Министерството за образование и наука е назначената Национална координациска точка за учество во процесот на ЕРК.

Националните засегнати страни дискутираат за изготвување на ревидиран извештај за реферирање. Ажурирањето би се изработило врз основа на критериумите за реферирање опишани во Препораката за ЕРК од 2017 година. Тој би го опфатил зголеменото ниво на имплементација¹⁰ на НРК во земјата, новите развои во стандардите за високото образование и измените во новиот закон за НРК кои се однесуваат на промените во уредувањето на управувањето, валидацијата на неформалното и информалното учење и резултатите од тековните активности на регистарот на квалификации.

8.2 Меѓународна соработка

Пристапувањето во ЕУ е стратешки приоритет за Северна Македонија. Земјата е формален кандидат за членство во ЕУ од 2005 година. Пристапните преговори беа започнати во 2022 година.

Северна Македонија учествува во заедничкиот процес на следење на [Декларацијата од Оснабрик 2020](#) и [Препораката на Советот на ЕУ за СОО](#). Националниот имплементациски план на Северна Македонија, подготвен за целите на ова следење, го вклучува среднорочниот резултат бр. 3, кој се однесува на НРК: Подобрување на пристапот до СОО и квалификациите за сите преку пофлексибилни и системи со поголема проодност, со понуда на ефикасни и интегрирани услуги за насочување и обезбедување можност за валидација на неформално и информално учење.

Во рамките на помошта од ЕУ во образование и обука во Северна Македонија, приоритетите вклучуваат проширување на пристапот до квалитетно образование, обука и доживотно учење; зголемување на образовните достигнувања; развој на СОО и промоција на учење базирано на работа за олеснување на преминот кон пазарот на труд; како и подобрување на квалитетот и релевантноста на високото образование за пазарот на труд.

Северна Македонија исто така учествува во програмите на ЕУ како што е Еразмус Плус, како програмска земја.

Новата Агенција за квалитет во високото образование (АКВО), основана во 2019 година, е придружен член на Европската асоцијација за обезбедување квалитет во високото образование (ENQA).

Во регионалната соработка, Северна Македонија е членка на Регионалниот совет за соработка (РСС) на Југоисточна Европа. Целите на РСС вклучуваат воспоставување Регионална економска област која предвидува активности како промовирање на мобилноста на професионалци, студенти, истражувачи и академски кадар.

¹⁰Во моментот на претставувањето на референтниот извештај, во 2026 година, критериумите 3 и 4 за усогласување со ЕРК не беа исполнети во сите области:

https://europa.eu/europass/system/files/202205/North_Macedonian_Referencing_Report%5B1%5D.pdf

Национални и меѓународни актери обезбедија финансирање за функционирањето и јакнењето на капацитетите на структурите на НРК. Меѓународните донатори, особено Светската банка и ЕУ преку Инструментот за претпристапна помош (ИПА), го финансираат поголемиот дел од активностите за имплементација на НРК, особено развојот на нови СОО програми. Меѓународните проекти, исто така, ја поддржаа модернизацијата на постсредното образование¹¹; соработката помеѓу институциите за високо образование и деловната заедница¹²; и јакнењето на капацитетите на националната координациска точка за ЕРК (НКТ ЕРК) и другите релевантни засегнати страни.

ЕТФ го поддржа реферирањето на НРК кон ЕРК, градењето на капацитетите на засегнатите страни, ревизијата и анализата на квалификациите, како и рангирањето на повеќе СОО квалификации според исходи од учење. Во професионалното насочување, ЕТФ ја поддржа подготовката на правилник, професионални стандарди за советници за кариерно насочување и национална рамка на вештини за управување со кариера, која моментално е достапна во нацрт-форма и е во постапка на одобрување.(2016- 2017)

ЕУ Твининг проектот „Понатамошна поддршка на имплементацијата на Националната рамка на квалификации“ (2021–2024) имаше за цел да го зајакне обезбедувањето на квалитетот на квалификациите, да го подобри регистарот на НРК, со општа цел, да се забрза оперативното функционирање на системот, вклучително и преку активности за подигање на свеста.

Проектот за техничка помош „Зголемување на атрактивноста, инклузивноста и релевантноста на стручното образование и обука и образованието на возрасни“ (2021–2024) ги опфати компонентите за валидација на неформално и информално учење, како и за подобрување на системот на постсредно образование.

9. ЗАКЛУЧОЦИ И ПЛАНОВИ

Усвојувањето на новиот Закон за НРК во првата половина на 2025 година претставува неодамнешен напредок. Тој има за цел да го засили обезбедувањето квалитет и да го систематизира регистарот на квалификации на поцелосен начин.

Меѓутоа, предизвиците во имплементацијата на НРК остануваат, особено во високото образование, кое заостанува зад СОО. Квалификациите од високото образование сè уште не се вклучени во регистарот на НРК.

Познат предизвик останува недоволното вклучување на засегнатите страни кои го претставуваат пазарот на труд.

Рамката е отворена за делумни квалификации и микроквалификации.

Аранжманите за ВНИУ во високото образование недостасуваат, додека имплементацијата на валидацијата во СОО бара повисоко ниво на интензивирање и примена низ целата земја, имајќи го предвид многу малиот број на кандидати кои досега биле оценети.

¹¹ИПА проект „Поддршка на модернизацијата на системот за постсредно образование“ (2016–2017).

¹²ИПА проект „Соработка помеѓу високообразовните институции, приватниот сектор и релевантните јавни тела“ (2016–2017).

КРАТЕНКИ

ЦОВ	Центар за образование на возрасни
АКВО	Агенција за квалитет во високото образование
БИПО	Батерија на инструменти за професионална ориентација
КСОО	Континуирано стручно образование и обука
ЕКТС	Европски систем за трансфер и акумулација на кредити
ЕКОО	Европски кредитен систем за стручно образование и обука
ENQA	Европска асоцијација за обезбедување квалитет во високото образование
ЕРК	Европска рамка на квалификации
НКТ ЕРК	Национална контакт-точка за Европската рамка на квалификации
ЕУ	Европска Унија
ИПА	Инструмент за претпристапна помош
ISCED	Меѓународна стандардна класификација на образованието
МОН	Министерство за образование и наука
МРК	Македонска рамка на квалификации
NEET	Лица кои не се вработени, не се во образование или обука
МКОО	Кредит-систем за општото образование на Северна Македонија
НРК	Национална рамка на квалификации
НСК	Национални стручни квалификации
ПИСА	Програма за меѓународно оценување на учениците
РСС	Регионален совет за соработка
РЦОО	Регионални центри за стручно образование и обука
ВНИУ	Валидација на неформално и информално учење
СОО	Стручно образование и обука

РЕФЕРЕНЦИ

European Training Foundation (ETF), *Key policy developments in education, training and employment, North Macedonia*, 2024. Достапно на: <https://www.etf.europa.eu/en/document-attachments/key-policy-developments-education-training-and-employment-north-macedonia-2024>

European Training Foundation (ETF), *Validation of non-formal and informal learning – Country Report 2023 North Macedonia*, 2024. Достапно на: <https://www.etf.europa.eu/en/document-attachments/validation-non-formal-and-informal-learning-north-macedonia>

Ministry of Education and Science (2016), *EPK referencing report of the Macedonian qualifications framework and self-certification to the QF-EHEA*. Достапно на: <https://europass.europa.eu/system/files/2020-06/North%20Macedonian%20Referencing%20Report%20.pdf>